

Wyrok z dnia 5 czerwca 2007 r.

I UK 43/07

Prawo do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie przysługuje ubezpieczonemu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę nakładczą.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Romualda Spyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 czerwca 2007 r. sprawy z odwołania Bogumiły Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 września 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z dnia 14 września 2006 r. oddalił apelację ubezpieczonej Bogumiły Z. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie z jej odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w C. odmawiającej prawa do emerytury. W uzasadnieniu wyroku Sąd Apelacyjny ustalił, że ubezpieczona legitymuje się okresem składkowym i nieskładkowym wynoszącym 22 lata 4 miesiące i 29 dni, lecz nie osiągnęła wieku emerytalnego wskazanego w przepisie art. 27 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). W dalszych zaś wywodach podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, iż brak podstaw do przyznania emerytury w niższym wieku emerytalnym, na podstawie art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpie-

czeń Społecznych, w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 lipca 2004 r., z tego względu, że w okresie poprzedzającym złożenie wniosku o świadczenie ubezpieczona nie pozostawała w stosunku pracy, lecz świadczyła pracę nakładczą, a także z uwagi na niespełnienie pozostałych przesłanek wynikających z tego przepisu. Po zmianie powyższego przepisu ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz.U. Nr 121, poz. 1264) ubezpieczona z tych samych względów nie spełnia przesłanek do wcześniejszej emerytury (w niższym wieku emerytalnym).

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiodła ubezpieczona, zarzucając naruszenie prawa materialnego poprzez bezzasadną odmowę przyznania prawa do emerytury na podstawie art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz nieuzasadnione niezastosowanie art. 56 tejże ustawy; a także naruszenie prawa procesowego - art. 321 k.p.c., poprzez nieuwzględnienie żądania ubezpieczonej zawartego w „ pozwie” i powtórnego w apelacji. Wskazując na powyższe skarżąca wniosła „o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania”.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca uzasadniła istnieniem zagadnienia prawnego, polegającego na konieczności wyjaśnienia wzajemnej relacji przepisów art. 29 i 27a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a zwłaszcza sformułowań w postaci „ całkowitej niezdolności do pracy” i „niezdolności do pracy”, użytych w przywołanych przepisach, a także tym, iż skarga jest oczywiście uzasadniona z powodu nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny treści art. 56 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W uzasadnieniu skargi skarżąca wskazała, że Sąd Apelacyjny niewłaściwie zastosował przepisy art. 29 i art. 27a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Podkreśliła, że ten drugi przepis wszedł w życie w dniu 1 stycznia 2006 r., na mocy ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz.1412) i na jego podstawie Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał ubezpieczonej z urzędu prawo do emerytury, potwierdzając tym samym, że spełnia ona wymagania wynikające z tego przepisu. Obecnie na mocy tego przepisu wystarczy jedynie spełnić wymóg wieku, posiadać prawo do renty oraz podlegać ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniu emerytalnemu i

rentowemu. Zdaniem skarżącej, obie regulacje, zawarte w przepisach art. 29 i 27a, nie pozostawiają wątpliwości co do intencji ustawodawcy, a mianowicie chodziło mu w nich o szczególną regulację dotyczącą prawa do wcześniejszej emerytury dla osób niezdolnych do pracy, a więc osób, którym stan zdrowia uniemożliwił normalne zatrudnienie. Wcześniej, przed wprowadzeniem nowego przepisu art. 27a, osoby częściowo niezdolne do pracy nie były objęte tą szczególną regulacją, co było dla nich niezwykle krzywdzące, gdyż pozbawione były one możliwości pracy w normalnych warunkach i jednocześnie nie mogły korzystać z dobrodziejstwa przejścia na wcześniejszą emeryturę. Z tego względu, zdaniem skarżącej, uznać należy, że przed 1 stycznia 2006 r. istniała luka prawna dotycząca warunków przechodzenia na emeryturę osób uznanych za częściowo niezdolne do pracy. Dodatkowo skarżąca poparła tę tezę stwierdzeniem, że osobom częściowo niezdolnym do pracy ustawa przyznaje szereg uprawnień, natomiast nie regulowała tak ważnego problemu jak przejście z emerytury na rentę.

Skarżąca wskazała także na niezwykle istotne uchybienie Sądu Apelacyjnego, polegające na nierozpatrzeniu żądania, opartego na przepisie art. 56 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona. Konstrukcja zarzutów kasacyjnych (wskazujących na naruszenie prawa materialnego) opiera się w zasadzie na koncepcji luki prawnej, która zdaniem skarżącej istniała przed dniem 1 stycznia 2006 r. i polegała na nieuregulowaniu w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych możliwości przejścia na emeryturę osób częściowo niezdolnych do pracy. Pogląd o luce prawnej w tym zakresie skarżąca uzasadniła nowelizacją przepisów ustawy i wprowadzeniem do niej (od 1 stycznia 2006 r.) art. 27a, który jej zdaniem spełnia podobną rolę jak przepis art. 29 ustawy w stosunku do osób całkowicie niezdolnych do pracy. Już samo założenie, że celem przepisu art. 29 jest łagodzenie rygorów przechodzenia na emeryturę osób całkowicie niezdolnych do pracy, jest założeniem fałszywym. Gdyby w istocie tak było, to obejmowałby on swoim zakresem podmiotowym wszystkie osoby całkowicie niezdolne do pracy, niezależnie od tytułu ubezpieczenia, a tak nie jest. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 29 ust. 1 ustawy, wprowadzonym przez art. 1 pkt 14 ustawy z dnia 20 kwietnia

2004 r. (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), zmieniającej ustawę o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 1 lipca 2004 r., ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1, mogą przejść na emeryturę: (1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy; (2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolny do pracy. W myśl ust. 2 emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje ubezpieczonym, którzy: (1) ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, byli pracownikami oraz (2) w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy. Z ust. 3 tego artykułu wynika, że spełnienia warunków, o których mowa w ust. 2, nie wymaga się od ubezpieczonych, którzy przez cały wymagany okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Według poprzedniego brzmienia omawianego przepisu ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1, mogli przejść na emeryturę: (1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy; (2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolny do pracy. Przepis art. 29 w obecnym jak i poprzednim brzmieniu dotyczy jednej grupy ubezpieczonych, a mianowicie pracowników, którym umożliwia nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, po spełnieniu innych warunków wynikających z tego przepisu. Te inne warunki to wymóg wydłużonego stażu - wyłącznie w stosunku do kobiety - bądź wymóg całkowitej niezdolności do pracy, przy „podstawowym” stażu emerytalnym, tak w stosunku do kobiety, jak i mężczyzny. Tylko zatem jedna grupa ubezpieczonych, legitymująca się całkowitą niezdolnością do pracy, bo ograniczona do pracowników, objęta została dyspozycją art. 29. Tylko oni mogą przechodzić na emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym, legitymując

się wyłącznie „podstawowym” okresem składkowym i nieskładkowym, wynikającym z art. 27 ustawy. Nie było zatem zamysłem ustawodawcy, stanowiącego przepis art. 29, wprowadzenie złagodzonych wymogów przechodzenia na emeryturę osób całkowicie niezdolnych do pracy w ogólności, lecz przepis ten skierowany jest wyłącznie do pracowników. Nie jest zatem prawdziwe twierdzenie, że przed dniem 1 stycznia 2006 r. istniało systemowe, generalne złagodzenie wymogów przechodzenia na emeryturę osób całkowicie niezdolnych do pracy.

Wreszcie zwrócić należy uwagę, że w nowym przepisie art. 27a operuje się pojęciem „renty pobieranej z tytułu niezdolności do pracy”, a nie pojęciem „niezdolności do pracy”. W myśl tego przepisu przyznaje się z urzędu emeryturę zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Prawo do przeliczenia świadczenia nie przysługuje z samego faktu bycia niezdolnym do pracy - całkowicie czy częściowo - lecz z faktu pobierania świadczenia rentowego, jako konsekwencji podlegania ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu oraz wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego - niezdolności do pracy. Natomiast w przepisie art. 29 występuje wyłącznie niezdolność do pracy i nie jest wymagane pobieranie z tego tytułu renty. Przepis art. 27a dotyczy wszystkich ubezpieczonych pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy, niezależnie od tytułu ubezpieczenia, a przepis art. 29, jak podkreślono wyżej, obejmuje zakresem swojego działania wyłącznie pracowników. Wszystkie te argumenty świadczą o tym, iż przepisy art. 27a i art. 29 mają inny zakres podmiotowy, funkcjonują one w odniesieniu do różnych grup ubezpieczonych, charakteryzujących się odmiennymi cechami. Wśród nich jest jedynie jedna wspólna cecha - niezdolność do pracy, która sama w sobie nie decydowała i nie decyduje o żadnych uprawnieniach wynikających z tych przepisów.

Wprowadzanie przepisu art. 27a do rozdziału dotyczącego osób ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. jest następstwem zmiany systemowej. Analogiczne uregulowanie znajduje się w przepisie art. 24a i wprowadzone zostało tą samą ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. do rozdziału dotyczącego osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. Takie samo unormowanie wprowadzono od dnia 2 maja 2004 r. do ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), na podstawie art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rol-

ników (Dz.U. Nr 91 poz. 873). Zgodnie z art. 22 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników osobom pobierającym renty rolnicze z tytułu niezdolności do pracy, które osiągnęły wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, przyznaje się z urzędu emeryturę rolniczą w wysokości nie niższej od dotychczas pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli osoba podlegała ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Uregulowania powyższe, stanowiące nowość w dotychczasowym systemie ubezpieczeń społecznych, wprowadziły do tego systemu mechanizm przyznawania z urzędu emerytur osobom, które wcześniej spełniły przesłanki prawa do renty i rentę tę pobierają, w chwili osiągnięcia wieku emerytalnego. Ta z urzędu przyznawana emerytura - co wymaga także podkreślenia - obwarowana jest wymogiem osiągnięcia „podstawowego” wieku emerytalnego, podczas gdy emerytura z art. 29 jest emeryturą przysługującą w obniżonym wieku emerytalnym. Zatem, wbrew stwierdzeniom skargi, przepis art. 27a obowiązujący od dnia 1 stycznia 2006 r., nie stanowi szczególnej regulacji „dotyczącej prawa do wcześniejszej emerytury osób, wobec których orzeczono niezdolność do pracy.” Z tych wszystkich względów nie sposób dopatrzeć się analogii w zamyśle ustawodawcy konstruującym te obydwie normy prawne, jak to wywodzi skarżąca.

Abstrahując od powyższych argumentów i podążając za tokiem rozumowania skargi, która zarzuca nieuzasadnione uprzywilejowanie osób całkowicie niezdolnych do pracy w stosunku do osób częściowo niezdolnych do pracy, to stwierdzić należy, że uprzywilejowanie to ma swoje uzasadnienie. Nie ma bowiem podstaw do zrównywania sytuacji prawnej tych dwóch grup osób. Zgodnie z ustawową definicją całkowitej niezdolności do pracy, zawartą w art. 12 ust. 2 ustawy, występuje ona przy utracie zdolności do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Całkowita niezdolność do pracy oznacza brak możliwości jakiegokolwiek zarobkowania, poza taką, jaką mają osoby zdolne do pracy w warunkach określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (art. 13 ust. pkt 4 ustawy). Natomiast częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji (art. 12 ust. 3 ustawy), a więc jej stan zdrowia ogranicza wprawdzie zdolność zarobkowania, jednakże nie pozbawia jej całkowicie. Ustawodawca wielokrotnie różnicuje sytuację prawną tych dwóch grup osób, właśnie ze względu na ich odmienną sytuację faktyczną. Jest to widoczne w samej ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdzie po pierwsze, wysokość renty z tytułu całkowitej

niezdolności do pracy jest wyższa niż renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy (art. 62). Po drugie, osobom całkowicie niezdolnym do pracy przyznaje się większe przywileje w zakresie renty rodzinnej (art. 68 ust. 1 pkt 3), bowiem taka renta przysługuje dzieciom zmarłego bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie do 16 roku życia lub do ukończenia nauki, nie dłużej niż do 25 roku. Osobom całkowicie niezdolnym do pracy przyznawane są także inne świadczenia poza systemem ubezpieczeń społecznych, przykładowo: renta socjalna na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.), zasiłek stały na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64, poz. 593 ze zm.). Niewątpliwie uprzywilejowanie osób całkowicie niezdolnych do pracy ma swoje uzasadnienie w ich sytuacji faktycznej, znacznie gorszej po względem możliwości zarobkowania, a co za tym idzie „wypracowania” okresów składkowych i nieskładkowych, od osób częściowo niezdolnych do pracy.

Jedynie dodatkowo, w związku z zarzutem naruszenia art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Sąd Najwyższy stwierdził, że Sąd Apelacyjny prawidłowo zastosował ten przepis. Aczkolwiek skarżąca, godząc się ze stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Apelacyjny, nie wywodziła, że przepis ten ma zastosowanie także do wykonawcy pracy nakładczej, dla porządku wskazać należy, że kwestia dopuszczalności stosowania powyższego przepisu do ubezpieczonego, zatrudnionego na podstawie umowy o pracę nakładczą była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 8 lutego 2006 r., III UZP 3/05 (OSNP 2007 nr 5-6, poz. 84), Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie przysługuje ubezpieczonemu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę nakładczą. Sąd Najwyższy, rozpoznający niniejszą sprawę, podziela powyższy pogląd wraz z obszerną i wyczerpującą argumentacją przytoczoną na jego uzasadnienie.

Na koniec wskazać należy, że całkowicie chybiony jest zarzut naruszenia art. 56 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z tego względu, że zaskarżona decyzja, wyznaczająca zakres kognicji sądu, dotyczy prawa do emerytury, a nie jej wysokości. Kwestie związane z wysokością emerytury, a tego właśnie dotyczy ten przepis, mogą być roztrząsane dopiero po przyznaniu prawa do emerytury.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł
jak w sentencji wyroku.

=====